

exemplar de origine bizantină, pe care au încercat să-l încetățenească prin inscripție... »¹⁹.

Într-adevăr Tafrali urmat de Turdeanu, crede că inscripția a fost brodată mai pe urmă (« après coup »)²⁰.

Patrafirul nr. 100 nu este datat²¹. Pe marginea de jos se citește doar **Іу Стефанъ воеводѣ и г(о)сп(о)ж(а) Маріа**: Io Ștefan vovod și doamna Maria.

Dar asemănarea celor două patrafire este destul de mică: numai alegerea și așezarea sfinților ce-l împodobesc și folosirea limbii grecești pentru numele sfinților. Vedem astfel pe nr. 98:

a) Hristos arhiereu înconjurat în stînga de arhanghelul Gavril iar în dreapta de arhanghelul Mihail; 2) Maica Domnului și Sf. Ioan Înainte-Mergătorul; 3) Sf. Petru și Sf. Pavel; 4) Sf. Ioan Gură de Aur și Sf. Vasile; 5) Sf. Grigore și Sf. Atanasie; 6) Sf. Chiril și Sf. Nicolae; 7) Sf. Dimitrie și Sf. Gheorghe, iar nr. 100 are pe Sf. Nicolae în locul Sf. Atanasie, la rîndul 5, iar la rîndul 6 pe Sf. Spiridon și Sf. Atanasie. La rîndul 7 Sf. Dimitrie și Gheorghe și-au schimbat locul între ei.

În schimb deosebirile se văd în tratarea chipurilor, în înfățișarea arcadelor ce cuprind pe fiecare sfinț în parte, ca și în motivele decorative care despart scenele una de alta. Prin urmare nu se poate vorbi de o copie, ci de o înrudire de program iconografic.

Este greu de datat patrafirul nr. 100. Doamna Maria poate fi atît Maria din Mangup, cît și — tot atît de bine — fata lui Radu cel Frumos, domnul Țării Romînești.

Un alt patrafir de la Putna, numărul 97, despre care am vorbit mai sus, a fost făcut, ne spune inscripția lui slavă, de Ștefan Vovod împreună cu Maria doamna și Bogdan Vovod²². Nr. 97 amintește prin inscripție formula ce se citește pe patrafirul nr. 95²³, care ca stil se leagă de patrafirul nr. 100²⁴. Aceste legături prinse de Millet ne fac să credem că Doamna Maria de pe patrafirul nr. 100 este Maria Voichița, fata lui Radu cel Frumos. Nu se poate spune însă că nr. 100 este neapărat dinainte de anul 1480 cînd e amintit întîia oară fiul lor Bogdan²⁵, deoarece patrafirul nr. 98 din 1489 nu pomenește decît pe Ștefan (deși trăiau și Doamna Maria și Bogdan).

Cercetări viitoare vor înlesni poate o mai bună datare a acestor patrafire. În ceea ce privește patrafirul nr. 98 (din anul 1489 după părerea noastră), credem că Tafrali și Turdeanu nu au dreptate socotindu-l adus din străinătate²⁶.

¹⁹ E. M. Turdeanu, *op. cit.*, p. 21.

²⁰ O. Tafrali, *op. cit.*, *loc. cit.*, și E. M. Turdeanu, *op. cit.*, *loc. cit.*

²¹ Bibliografia acestui patrafir: O. Tafrali, *op. cit.*, p. 61 și pl. II; E. M. Turdeanu, *op. cit.*, p. 21; G. Millet, *op. cit.*, pp. 25—27 și pl. XLV, XLVI, XLVII, XLIX; *Repertoriul monumentelor...* p. 325 și fig. 230—232.

²² O. Tafrali, *op. cit.*, p. 59 și pl. L; G. Millet, *op. cit.*, pp. 31—32 și pl. LXVIII—LXVII, LXXI; *Repertoriul monumentelor*, p. 331.

²³ O. Tafrali, *op. cit.*, pp. 56—57; G. Millet, *op. cit.*, pp. 42—43; *Repertoriul monumentelor...* p. 322 și 325 și fig. 229.

²⁴ G. Millet, *op. cit.*, p. 31.

²⁵ I. Ursu, *Ștefan cel Mare*, București, 1925, p. 430.

²⁶ Folosirea limbii grecești pentru a însemna numele sfinților nu dovedește neapărat că cutare odor este lucrat de un grec sau de o grecoaică, ci că prototipul folosit de artist întrebuintă această limbă. Astfel s-ar înțelege pentru ce patrafirul de la Dobrovăț (întors din U.R.S.S. în 1956) folosește limba greacă pentru toate chipurile de sfinți și cea slavă pentru chipul lui **Іу Стефанъ** (и) **воеводѣ** (а) și al Doamnei **Маріа г(о)сп(о)ж(а)**. Iată numele sfinților care-l împodobesc de la stînga spre dreapta: 1) Medalion cu chipul lui Hristos;